Пирĕн хушăмăрти çыхăну ĕçченĕсем

Кашни кун килсене çĕн хаçат

"Килте пĕччен юлас пулать тесе анне вĕренме ямарĕ те эпĕ, унăн шухăшĕпе килĕшсе, 1970 çулхи декабрĕн 1-мĕшĕнче районти çыхăну

А. ЯКИМОВА килте те почта ĕçне тĕпе хурса ĕçлет.

уйрăмне почтальонкăна ĕçе кĕтĕм",– кăмăллă куллине пытармасăр ăшшăн каласа парать паян Алевтина Аркадьевна Якимова. Анчах çепĕç кулă хыçĕнче çын курман çулсем, çухрăмсем, тăрăшуллă ĕç, пурнăç юратăвĕ...

36 çул ĕçлесе те хастарлăхне çухатман почтальонка паян Çатракассипе Çĕньял Хуракассинче пурăнакансем патне хаçат-журналсемпе çырусем вăхăтра çитерсе тăнипе тата ытти çыхăну ĕçĕсемпе пĕрлех килти хушма хуçалăх çинчен те самантлăха та манмасть. Пурнăç çынни, тенĕ кун пеккисем пирки аслă асаттесем. Каланă та – йăнăшман.

Юратнă ĕçе канупа танлаштарăççĕ тенĕрен, Çатракассипе Çĕньял Хуракассинче пурăнакансене куллен хаçат-журнал, çыру-телеграмма валеçекен тата вĕсем патне ыра хыпар тăтăш çитерсе тăракан, ял çыннисене пурнăçпа тан пыма пулăшакан Алевтина Аркадьевна Якимова хăй почтальонкăра ирттернĕ вăтăр ултă çула виçĕ кунпа танлаштарнинчен паян тĕлĕнмелли пĕртте çук: хăй ĕçне аван вĕренсе çитнĕ, чун ыйтнă ĕçĕпе çынсен юратăвне тивĕçнĕ. Хапăлланă ĕçре ирттернĕ çулсенчи кашни кун вара хăй уйрăм пурнăç, уйрăм пуянлăх, уйрăм истори.

...1953 çулта çуралнă Алевтинан шăпа пурнипе ашшĕсĕрех ÿсме, çăмăл мар çулпа çын хушшине тухма тивнĕ. Çавăнпа та ĕç малти вырăнта пулни унăн пурнăçĕн тĕп никĕсĕ пулса тăнă.

Çĕньял Хуракасси. Хăй вăхăтĕнче тĕп çул-йĕртен 2 километр шаларах вырнаçнă пĕчĕк ял. Малашлăхсăр ялсен шутĕнче пулнăранах-

тăр, Алевтина ача чухне яла çитме хăпартнă-хытарнă çул та пулман. Çапах та ÿсерехпе хĕрача тăван ял илемлĕхне, сывăх вăрмансен сиплĕхĕхне, кунти уçă сывлăша урăх вырăнпа улăштарма шухăш та тапратман: 1970 çулхи çуркунне Çатракассинчи вăтам шкула ăнăçлă вĕренсе пĕтернĕскер, хăй пурнăçне ялпа çыхăнтарать. Çынсене ырă çеç тума вĕреннĕрен, хĕр почтальонка ĕçне суйласа илет. Çăмăл пулнă-ши Муркашран 7-8 километра, урамсем тăрăх шутласан 2-3 хут ытларах та, 14-16 килограмм йывăрăш почтальонка сумккине йăтса утма? Ку тÿсĕмлĕхрен эпир халĕ тĕлĕнетпĕр çеç пулсан, тĕп хуравне Алевтина Аркадьевна хăй кăна пĕлет. Çапах та халăх ыйтăвне тĕп вырăна хурса чăтнă, тÿсĕмлĕхе çиеле кăларнă.

– Ĕçе вырнаçсанах пĕр уйăх Çатракассипе Çĕньял Хуракасси ялĕсене икĕ почтальонка хаçат-журнал валеçрĕмĕр. Калама çăмăл, вăл вăхăтра халăх хаçат-журнал питĕ юратса вулатчĕ тата çырăнатчĕ: пĕр почтальонкăна кăна 1000 ытла экземпляр тиветчĕ, сумка йывăрăшĕ 16 килограмма та çитсе каятчĕ. Çапах та хаçат-журнала халăх патне вăхăтра çитереттĕмĕр, – каласа парать паян 35 çул каяллахине аса илсе А. Якимова.

Астăватăп-ха, хамăр Кашмаш ялĕн почтальонки те иртнĕ ĕмĕрĕн 70-мĕш çулĕсенче ывăлĕсем пулăшнипе хаçат-журнал валеçетчĕ. Халăх урама тухса кĕтнĕ вăхăтра пыратчĕ вара по-

чтальонка çемйи хаçат-журналпа çырусем валеçсе. Çак шăпа ĕçе пĕрремĕш кунрах юратса кÿлĕннĕ çамрăк Алевтинашăн та айккинче юлман.

1973 çулхи çу уйăхĕн 26-мĕшĕнче Çĕньял Хуракассинче çуралса ÿснĕ хĕр-почтальонка ку ялти каччăнах Виктор Леонтьевич Якимова качча тухать. Ĕçе юратакан туслă çемье 2 хĕрпе ывăл çуратать. Ачаллах амăшне хаçат-журнал валеçме пулăшнă хĕрсенчен пĕри – Алина – пурнăçне çыхăну ĕçĕпе çыхăнтарнă: паян вăл амăшĕн ĕç династине малалла тăсса Орининти çыхăну уйрăмĕн пуçлăхĕнче вăй хурать.

– Хам ĕçре эпĕ ачасен е

Алевтина Аркадьевнана ĕне сума мăшăрĕ Виктор Леонтьевич та пулăшма хирĕç мар.

урăх çынсен пулăшăвĕ çине шанса ларман, сивĕ-и е ăшă, сумăр çăвать е çил-тăман вĕçтерет – хаçат-журнала вулакансем патне яланах вăхăтра çитерсе. Ĕлĕкрех йăтнă 16 килограмлă почта сумкинче кашни кил валли майлах районта тухакан "Çĕнтерÿ ялавĕ" пурччĕ, "Коммунизм ялавĕ", "Комсомольская правда", "Известия", "Сельская жизнь" хаçатсемпе "Ялав", "Капкăн", "Тăван Атăл" журналсем йышлăччĕ. Паян ял çыннисем район хаçатне унччченхиллех ытларах вулаççĕ, "Хыпар", "Жизнь", "Школьники", "Тантăш" хаçатсем те почта сумкинче нумай, – кил картинчен выльăхсем пуçтарса кĕнĕ май каласа ăнлантарать Алевтина Аркадьевна.

Паян хăй ĕçне чунĕпе парăннă почтальонка 306 киле хаçат-журнал çитерсе тăрать. 10 килограмм таякан сумкăна 25 километр йăтса утмалăх пур... Çакнашкал йывăрлăха пăхмасăр кашни кун хаçат вулаттарнах почтальонкăна ял çыннисем

тав сăмахĕ калаççĕ кăна. Вĕсен ыйтăвне туллин тивĕçтерес тĕллевпе А. Якимова куллен майлах килсерен 510 экземпляр хаçат-журнал валеçет, уйăхсерен вĕсене 600 – 650 экземпляр, çĕршер открытка-конверт тата сотовăй телефонсен тÿлев карттисене сутать, пенси тÿлевĕне ача укçисене ял çыннисем патне çитерет, вăтă çынсене усă курнă газпа электричество çутишĕн укçа тÿлесе килсе парать т. ыт. те.

Ял çынни пĕр ĕçпе çеç пурăнмасть. Алевтина Аркадьевна та тĕп ĕçĕпе пĕрлех килти хушма хуçалăх пирки те самантлăха манмасть. Мăшăрĕ пулăшнипе ĕнесĕр пуçне çуллен вăкăр самăр-

тать, сысна сем усрать, чăхчĕппе хур-кăвакал ĕрчетет.

– Килти хушма хуçалăха патшалăх пулăшма пуçланине тĕрĕс тесе хаклатăп. Ахальлĕн пĕрлешÿллĕ хуçалăхсем арканаççĕ, выльăх йышĕ чакать, аш-какайпа ытти продукци илесси сахалланать. Ку ĕçре патшалăх пулăшăвĕпе усă курни питех те вырăнлă, анчах кредит илме пуçа чикиччен çиччĕ виçсе пăхмалла тесе шутлатпăр-ха эпир, – паллаштарчĕ почтальонка хăй килти хушма хуçалăха аталантарасси пирки мĕн шутланипе. – Эпир-çке хăй вăхăтĕнче килте выльăхчĕрлĕх усрасах йывăç пÿрт те лартрăмăр, пÿрт-çурта кирпĕчрен те çавăртăмăр.

Çапла, ялти çыннăн унта та, кунта та ĕлкĕрмелле. Кун пек чухне патшалăх пулăшăвĕ уншăн нихăçан та ытлашши мар. Çак сăмах çинче вĕçлетĕп эпĕ А.Якимова почтальонка çинчен пуçланă калаçăва.

Анатолий БЕЛОВ.

Автор сăн ÿкерчĕкĕсем.

Кил-çурт. Хушма хуçалăх

Салă çиес тесен

Салăна украинецсем питех те хисепленине пĕлетĕп-ха, анчах хам чăнчăн салă çисе курманранши, эпĕ ăна халиччен кирлĕ пек хакламан. Халĕ ĕнтĕ иккĕмĕш çул Михали кунне (ноябрĕн 21-мĕшĕ) тÿсĕмсĕррĕн кĕтетĕп. Çак кун хыççăн ялсенче сыснасене пусса тирпейлеме тытăнаççĕ-çке. Кăçал тата Михали кунĕ хыççăн та сысна сассисем питех илтĕнмерĕç. Те халăх нăрик-нăриксене сахалрах усрама пуçларĕ, те çанталăк сивĕтессе кĕтсе пусма васкамаççĕ. Çапах та салăсăрах хĕл каçмăпăр-ха. Унччен салă хатĕрлемелли рецептпа паллашар. Эпĕ ăна Шупашкара каякан автобус çинче çул кĕскетмелле каласса пынă хушăра Украинăра нумай çулсем пурăннă чăваш çыннинчен пĕлсе юлтăм. Пĕлтĕр туса пăхрăм – килĕшрĕ. Хаçат вулакансене те паллаштарма шутларăм.

Салă тумашкăн сысна пуссан кăна мар, çурине туяниччченех хатĕрлемелле иккен. Ятарласах салă тума лайăх ăратлă çурасене суйласа илмелле тата ăна ятарласах салă валли пăхса çитĕнтермелле. Салă тума сыснана пусса тирпейлесенех çурăмĕ çинчен (аякĕсенчен те юрать, анчах аш сийĕсем ан пулччăр) какайне тирĕпе пĕрле касса илмелле. Касса илнĕ аш татăкĕ çинче, тăрăхла та, урлă та, тăвар лайăх сăрхăнмашкăн, çĕçĕпе самаях тăрăн касăсем тумалла. 1 кг салă тума

100 грама яхăн апат тăварĕ кирлĕ пулать. Анчах та ăна малтан лайăх типĕтмелле. Салă тумалли татăка пур енчен те тăварпа сăтăрмалла, ун çине тунă касăсене тăварпа тултармалла. Çакăн хыççăн татăка хăвăр хатĕрленĕ савăта тирне çиелелле туса хумалла. Савăт вырăнне вĕри шывра тытнă хыççăн типĕтнĕ пичкепе е ещĕкпе усă курмалла. Вĕсен тĕпне чĕр-тăварне яриччен 1см çурă хулăнăш тăвар хурса хăвармалла. Салă татăкĕсене темиçе ретпе хуратăр пулсан, вĕсене май килнĕ таран пусарма тăрăшмалла, кашни рет хушшине тăвар сапса хăвармалла. Тултарнă савăта çиелтен хăма татăкĕ хурса ăна йывăр япалапа пусăрăнтармалла.

Темиçе кунтан салăречĕсене вырăнĕне (çиелти сийĕсене – аялалла, тĕпĕнчисене çиелелле кăларса) ылмаштарса каллех тăвар сапса хăвармалла. Çапла тунă хыççăн виçĕ эрнерен салă çиме юрăхлă. Вăл ун чухне шап-шурах мар, кăштах кĕрен тĕслĕрех пулмалла.

Хăварăн аппетита кура ăна вĕтех мар хура пăрăçпа тата вĕтетнĕ ыхрапа тутлăлантарма пулать.

Хатĕр салăна эмальленĕ савăта тăварлă шĕвек (1л шыв пуçне 400 грамм ярса) тĕттĕм сулхăн вырăнта упрамалла. Çиелтен, паллах, таса хăма хурса йывăр япалапа пусăрăнтарса хăвармалла.

Н. ЗАХАРОВ.

Икĕ хутчен те улталантăм

Ялта çитĕннĕрен-ши, мĕн ачаран çĕр ĕçне юрататăп. Сад ĕçне килĕштереттĕм, хаçат-журнал тăрăх сад ăстисен çитĕнĕвĕсемпе паллашаттăм. Вĕсенчен хăшĕсем хамăр енче сайра тĕл пулакан йывăççене, çимĕçсене çитĕнтерме пултарнипе тĕлĕнтеретчĕç. Манăн та вĕсем пек пулас çеç мар, вĕсенчен ирттерес, халиччен никам та ÿстерсе курманнине çитĕнтерес килетчĕ. Пурин те пур, кашни пахчара çитĕнекен япалана туса илме интереслĕ мар пекчĕ. Аттепе анне эп мĕне кăсăкланнине пĕлетчĕç-ха, анчах ман валли сăнавсем ирттерме пахчара пĕр пĕчĕк лаптăк çĕр те юлмастчĕ. Хам çемьелене пахча хуçи пулса тăнă çĕре манăн сад ĕмĕчĕсем нумай тĕксĕмленнĕччĕ ĕнтĕ. Çапах та çемье телейĕшĕн, ачасемпе мăнукăмсем сад пуянлăхĕпе савăннине курассишĕн çак ĕçе тытăнма шутларăм. Мĕнле сортлă улмуççи хунавĕсем туянмаллине малтанах палăртса хутăм. Ман шутпа пахчара ир çитĕнекеннисем те, вăтаммисем те, каярах пиçсе çитекеннисем те кирлĕ. Çавсене туянма çул тытрăм Шупашкарти тĕп пасара.

Улмуççи хунавĕсене сутакансем сахал марччĕ-ха, анчах эпĕ машина çинчен сутакан майрана ытларах кăмăлларăм пулас. «Анис» сортлă хунавсем пур-и?", – ыйтатăп çакăнтан. "Пур", – хуравлать сутуçă, мана машинăн пĕр кĕтессинчен хунавсем илсе парать, "золотая китайка", "московская грушовка?" "Пур", – тет те çак хĕрарăм, мана машинăн тепĕр кĕтессинчен хунавсем тыттарать. Мĕн ыйтнине пĕтĕмпех тупса парчĕ.

Сад çитĕнтересси час пулакан ĕç мар çав. Хĕрарăмсутуçă хама улталанине эпĕ тепĕр 3-4 çултан çеç пĕлтĕм. Вăл мана пĕтĕмпех пĕр сорт – вĕтĕ китайка йывăççин хунавĕсене тыттарса янă. Çапах та вĕсем мана çеçкисемпе йăпататчĕç. Ытти çынсен сачĕсем çул урлă çеçке çуркалатчĕç пул-

сан, ман улмуççисем кашни çулах шап-шурă чечекре. Анчах мĕн тăван, çеçкешĕн лартман-çке вĕсене. Хам алăпа лартрăм, хамах кăкларăм. Пурне те кăкланманччĕ-ха та, юлнисем те юлташĕсемшĕн "кÿренчĕç" пулмалла, хăйсемех хăрчĕç.

Иккĕмĕш хут улталанасси, чăнах та, хамăр енче сайра тĕл пулакан сортсене лартма тăрăшнăран пулчĕ. "Перестройка" текен çулсем иртсен, халиччен курман, нихçан илтмен япаласем тăстан та килсе тулчĕç. Кам мĕнле пултарать, çапла çаврăнкалать. Çурçĕр енчи таварсем кăнтăра, кăнтăр енчи япаласем çурçĕрелле ăсанаççĕ. Ăстан, хăш енчен кÿрсе килнĕ тавар сутнине сутуçисен чылай чухне хăйсем те пĕлсе пĕтерейместĕ пулмалла. Вăт, çав вăхăтсенче эпĕ хаман сада «ренет», «смиренко», «старк», "янтарное" тата ытти сортлă улмуççисемпе пуянлатма шутларăм. Шутларăм та – ĕçĕме, вăхăта сая ятăм. Вĕсем пирĕн енчи çанталăк валли кăларнăскерсем мар иккен. Пирĕн хĕлсене "тиркеççĕ". Вĕсен тымарĕсем пирĕн патăмăрти тăпрари тутлăхлă япаласемпе, çимĕçĕсемпе тăранаймаççĕ. Çавăнпа та вăл улмуççисем пирĕн условисенче çеçке çурмаççĕ, шăнаççĕ.

Мĕн каласшăн-ха эпĕ хамăн пурнăç опычĕнчен илсе. Хамăр патăмăрта çитĕнтерме вырăнти условисене хăнăхнă, хăйсене лайăх енчен кăтартнă, эпир пĕлекен сортсемпе усă курмалла пуль. Паллах, сăнавсем ирттерменни, ыттисене тĕрĕслесе пăхмании те лайăхах мар ĕнтĕ. Апла пулсан çак ĕçе пĕчĕкрех тумалла маршы? Инçетрен кÿрсе килнĕ, пĕлмен сортсене питех шанмалла мар.

Тен, ытти сад ăстисем урăхларах шутлаççĕ. Хаçат çине хăйсен шухăшĕсем, тĕрĕслесе пăхнă, пĕлекен сорчĕсем, хăйсем туса илнĕ улма-çырларан килти условисенче хатĕрленĕ шерпетсем çинчен çырсан лайăхчĕ.

З. НИКОЛАЕВ.

01 асăрхаттарать

Çĕнĕ çула – Çĕнĕ ĕмĕтпе

Районти пушар хăрушсăрлăхне тишкерсен, кăçалччен 4 çулта вутвăвар алхасна инкексем сахалланни курăнатчĕ.

Анчах кăçалхи лару-тăру çак ырă туртăма ура хучĕ: кăçал район территорийĕнче пулнă 49 пушарта миллионшар тенкĕлĕх пурлăх кĕлленнипе пĕрлех 12 çын пурнăçĕ вăхăтсăр татăлчĕ, пĕр çын йывăр пиçсе кайрĕ. Çакна çеç калатăп, инкек хыçĕнче ытларах эрех-сăра тăрать. Умра пĕтĕм халăх пĕрле уявлакан Çĕнĕ çул уявĕсем. Кунта эрех-сăра та, пиротехника изделийĕсем те, çынсем савăнăç серепине путса тимлĕхе çухатни те пĕр тĕле килеççĕ.

Çĕнĕ çула кĕтсе илессине халăх пысăк уяв вырăннех йышăнать. Ку тĕлĕшпе коллективсенче çĕнĕлĕхсем кĕртеççĕ, елка илемне

ÿстерме чылайăшĕ электричество çутипе, çуртасемпе, пиротехника изделийĕсемпе усă курать. Халĕ каланине шута илсе çак тапхăр пушар тухаслăх тĕлĕшпе пысăк хăрушлăх кăларса тăратать. Çавăнпа та, Çĕнĕ çул уявĕсене "хĕрлĕ автан" ан тĕксĕмлеттĕр тесен, кашниййĕнех пушар хăрушсăрлăх правилисене çирĕп пăхăнмалла. Çав тĕллевпе:

– елкăсем ирттерме коллективсенче ответлă çынсене çирĕплетмелле;

– ответлă çынсен патшалăх пушар надзорĕн районти уйрăмĕнче пушар хăрушсăрлăхĕпе инструктаж тухмалла, вĕсен çавнах вырăнсенче Çĕнĕ çул ирттерме хутшăнакансемпе ирттермелле;

– елка ирттериччен пÿлĕмсене тĕплĕн тишкерсе тухмалла, пушар сÿнтер-

мелли пирвайхи хатĕрсем тĕлĕшпе тимлĕх уйăрмалла;

– елка вăхăчĕ пирки вырăнти пушар хуралне малтанах пĕлтермелле;

– елкăна пушар хуралĕн ирĕкĕсĕр вырнаçтармалла мар;

– елка ирттермелли пÿлĕмĕн урама тухма икĕ алăк пулмалла;

– елкăна алăксем патне вырнаçтарас çук, унпа стена тата мачча хушши пĕр метртан кая мар пулмалла;

– елкăна илемлетме хăвăрт хыпса илекен теттесемпе – ватăпа, бенгали çуртисемпе – çурта – усă курма юрамасть;

– елкăра заводра хатĕрленĕ электрогирляндăсемпе çеç усă курмалла.

И. СМИРНОВ, патшалăх пушар надзорĕн районти уйрăмĕн пуçлăхĕ.